

רגשי ללא שכל כלל, גם הוא לא נורמלי. וגם אדם שהוא כולו מלא רצון ללא שימוש בשכל וברגש הוא אינו נורמלי, והדבר עלול להביא להרס.

אנו נפגשים הרבה עם המושג של שם בן ארבע אותיות, שם הוי"ה. וכנגד זה יש ארבעה יסודות שבונים את בית ישראל: תורה, נבואה, כהונה ומלכות. וכן הוא בדמות האדם ופרצופו היסודי. הרמב"ם מפרש שצ'לם אלוהים שבאדם, התוכן האלוהי שבאדם, הוא השכל⁵. הכוונה לאו דווקא לשכל של סידור חשבונות בחנות, כמוכן, אלא השכל הרוחני הפנימי הנשמתי שבאדם. רש"י קורא לזה דעה. "ויהי האדם לנפש חיה"⁶, "שיש לו דעה ודיבור". זה אותו דבר. יש מקום להבין שהצד הזה הרוחני, שכלי, אידיאלי, עילאי שבאדם הוא הנקודה הראשונה של מהות האדם, יצירת האדם. הייחוד, הספציפיות של האדם, היא השכל, הדעת. מתוך כך דמות האישיות נפגשת עם ארבעה, עם שם הוי"ה. יש ארבעה יסודות פסיכולוגיים אינטלקטואליים, שבונים את הבניין הרוחני שלו, ואפשר גם לקרוא לזאת את הנפש שלו. יש ארבע קומות בחיניות האנושית של האדם. כך העובדה המאוד ברורה שיש ארבעה יסודות באנושיות היהדותית הרוחנית של כולנו ושל כל אחד ואחד מאיתנו, בתור בני אדם, בני אדם מישראל. כמוכן, יש גם כוחות גופניים. שכל, רגש, רצון, דמיון הם בניין שלם, קומה שלמה בת ארבע קומות. יש מקום להתבונן בבניין המרובע הזה. צריך לזכור שיש סדר בעולם ובטבע, בעולם הגשמי ובעולם הרוחני, "כולם בחכמה עשית"⁷. יש סדר אלוהי בעולם, יש סדר של בניין במבנה הרוחני הנפשי שלנו.

קודם כל, השכל. "ויפח באפיו נשמת תיים". שכל האדם הוא מעל הכל. "אתה הונן לאדם דעת"⁸. שכל, דעת, חכמה, אמונה, הם מילים שונות לאותו דבר, שכל בקדושה, שכל בחכמה, שכל של תורה ושל דעת אלוהים. "דע את אלהי אביך ועבדהו". בתוך הבניין הרוחני בן הארבע, השכל הוא האל"ף, היסודי המקורי, מתנת אלוהים שלנו. המיוחד לאדם הוא השכל.

עם זה נפגשים בצד שבאדם הנקרא רגש. השכל מיוחד לאדם, הרגש אינו כל כך מיוחד. יש רגש גם לבעלי חיים, רגש אינסטינקטיבי. הוא שייך לצד החי שלנו. אנחנו חיים וגם בעלי חיים הם חיים. הרגש הוא הרגשה פסיבית של פעולת דבר מסוים על חושינו. גורמים חיצוניים פועלים על כוחות הנפש שבאדם.

היסוד השלישי הוא הרצון, שהוא מין מצב רגשי לגבי המעשים, מרץ הרצון הוא הצד המעשי ביחס לסדרי החיים. הוא נובע מהתרשמות ודחף לפעולות.

5. מורה נבוכים א-ב. | 6. בראשית ב. ז. | 7. תהילים קד. כד. | 8. שמונה עשרה.

היסוד הרביעי בכוחות הנפש של האדם הוא הדמיון, המדמה.

בכל אלה יש מדרגות על גבי מדרגות. גם אצל תינוק יש שכל. יש שכל קטן ויש שכל בגדלותו. גם ברגש יש אופנים שונים, יש מדרגות קטנות ויש מדרגות געלות ביותר. וכן ברצון, יש רצון ויש רצון, יש רצון לאידיאלים מוסריים, רצון לעילא ולעילא, "יחבר רצונו לרצון ד'". ובאחרונה בצירוף הדמיון, בהצטיירות. יש דמיונות קטנים ילדותיים טפשיים, ומול זה יש מצבים בגדלות, כוחות יצירה של אמנים וציירים גדולים. בכל ארבעת הכוחות אלה יש מדרגות קטנות ומדרגות געולות לעילא ולעילא, וצריך לזכור: "כולם בחכמה עשית".

4. מלכות השכל

השכל הוא המלך, ראשית הכל, הגדלות העליונה. אשרי אדם שהולך לאור השכל, שישמור את אור השכל, שהדעת תפיץ את אורה על שאר כוחות החיים, שהשכל יאיר אורו על מהלכי הרגש, על מהלכי האנרגיה של סדרי החיים ועל מהלכי הדמיונות. זהו האופן הישר, הנורמלי, האידיאלי. כאשר הבניין המרובע מסודר באופן בריא, אשרי האדם. צריך שאור הדעת, שהוא יסוד היצירה האלוהית, יאיר על כל הצדדים. צריך שמלכות השכל תופיע את מלכותה על הרגש, הרצון והדמיון. המצב השלם והנורמלי הוא כאשר המקור השכלי הרוחני העליון מפיץ אור תורה על שאר הכוחות. הבריאות הפסיכופיסיולוגית של האדם היא לפי הסדר הזה: שכל, ומתוכו רגש רצון ודמיון. אלו דברים מאוד פשוטים שלא תמיד שמים אליהם לב. האל"ף הוא השכל, הדעת, החכמה, הבינה, השכל בקדושה, השכל של תורה. מתוך זה ועל פי זה נמשכת הדרכה על שאר חלקי הבניין הרוחני של האדם. השכל הוא למעלה, הרגש והרצון פונים לצד המעשי, והדמיון הוא המשך אור השכל למטה. צריך רק להיות על פי סדר המדרגות. השכל של תורה, השכל של קדושה, השכל של אמונה, השכל של יראת אלוהים, מסתעף על כל חלקי החיים, חלקי הנפש, חלקי האדם מישראל. זאת הבריאות, הנורמליות, האידיאליות האמיתית של עניין האדם.

כאשר השכל הוא למעלה, והרגש, הרצון והדמיון הם למטה, אז יש ערך לדמיון באיזון מידה. אך תנאי יסודי הוא שיהיה בסדר הנכון. יש מדרגות בשכל. צריך להיות שכל אמיתי, שכל גדול, שכל עילאי, שכל שמתגלה באור דעת ד', שכל של תורה. צריך לזכות לזה. ואז, לבניין הענקי הזה, מצטרפים ומתגבשים רגש, רצון, ואפילו דמיון. כוח הדמיון הולך ומתגלה עם התפתחות האדם ושכלו. יש הערה של הרמב"ם, שהדמיון מצטרף ושייך גם לכישרון של הנבואה. הדמיון בהתרוממותו הגבוהה ביותר מכשיר

(שיחור הרב צבי יהודה,
אלוהות-ישגים ונתיבות ספק י"ז ע"ה 274-5)